

Jaalan Haapalahden Puolakan röykkiön kaivaus 1994.
Kymenlaakson maakuntamuseo.

kl: Haapalahti
tl: Puolakka RN:o 2:53
om: Tuula Gonzalez os. 47760 Huhdasjärvi
pk. 3114 05 HUHDASJÄRVI
x= 6783 47, y= 479 62, z= n. 81

Löydöt: -

Ajoitus: 1500-1700-lukujen väl. aika ?

Tutkitun alueen laajuus: n.16 m² (röykkiön keskusta)

Kaivauksenjohtaja: Timo Miettinen/virkatyö

Kaivauksen rahoitus: Kymenlaakson maakuntamuseo/Jaalan kunta

Kaivauksen työvoima: Kymenlaakson maakuntamuseo/Turun yliopisto/Jaalan kunta

Liitteet: karttaliitteet 1 - 2 *puuttavat 25.11.96*
valok. 1 - 7

Tark. Timo Miettinen 1992

Röykkiön sijanti ja löytyminen; arvio sen luonteesta ja iästä

Tutkimuskohde sijaitsee Alasenjärven itärannalla kohoavalla kallioisella harjanteella kolmen kallionpyppylän välisellä sorapohjaisella tasanteella. Paikasta on komea näköala pohjoiseen (valok. 1)

Röykkiöstä tehtiin ilmoitus maakuntamuseoon syksyllä 1992 (Risto Vuorivirta Inkeroinen puh. 951-280 3515). Kävin paikalla seuraavan syksynä Kimmo Seppäsen kanssa marraskuussa, jolloin maassa oli jo hieman lunta. Käytössä ollut vähäinen aika ja heikot valaistusolosuhteet vaikeuttivat myös osaltaan havaintojen tekoa; joka tapauksessa näytti ilmeiseltä, että kyseessä on muinaishauta, vieläpä harvinaisen monumentaalinen lajinsa edustaja; röykkiön halkaisija oli peräti 9 m. Innostusta lisäsi myös monin paikoin reagoiva, lähinnä rautaesinesignaalin antava metallinilmaisin. Yhtenä syynä tähän johtopäätökseen oli naapurijärvessä sijaitsevan Pukkisaaren kalmiston läheisyys; tuntui näin olleen luontevalta, että myös tämä röykkiö voisi olla muinaishauta ja vieläpä Pukkisaarta vanhempi; se voisi edustaa viikinkiaikaista kenttäkalmistoa edeltävää vaihetta tämän Hämettä ja Savoia yhdistävän vesireitin varressa.

Röykkiötä tarkasteltaessa herätti jonkinverran huomiota sen tasapintaisuus; röykkiön kokonaismuodosta puuttui muinaishaudoille luonteenomainen kaarevuus, pinnan sopusuhtaisesti kaartuva profiililinja. Toinen huomiota herättävä seikka oli tasaleveä ojamainen syvennys, joka kulki röykkiön keskeltä sen poikki kaakosta luoteeseen (valok. 2 - 3). Röykkiön tasapintaisuus näytti kuitenkin selittyvän ainakin osittain röykkiön purkamisesta, syvennyksen olemassaolo esim. siten, että jokin metsätalouuskone on voinut kulkea kiveyksen yli. Molemmat selityksen osoittautuivat myöhemmin vääriksi. Puolakan röykkiö on hyvä

esimerkki siitä, että muinaisjäännöksen tarkastuksen yhteydessä on - jollei kyseessä ole täysin kiistaton tapaus - syytä tehdä erityisen huolellinen tutkimus etenkin silloin, kun kohteessa on ns. epävarmuutta aiheuttavia, poikkeuksellisia piirteitä. Röykkiöiden kohdalla tämä merkitsee esim. sitä, että kiveystä peittäviää sammaletta on poistettava riittävästi, jos on syytä epäillä sen peittävän rakenteiden näkymistä. Jos Puolakan latomuksen kohdalla olisi poistettu reunakiveystä peittävää sammalta, olisi voitu todeta, että reunaa kiertävissä kivissä on luonnonkivien ohella myös muutamia suurikokoisia lohkokiviä; näin rakennelman historiallisuus olisi selvinnyt samantien. Röykkiötä, niinkuin ei mitään muutakaan muinaisjäännöstä, ei ole syytä valita kaivauskohteeksi, jollei sen esihistoriallisuudesta ole riittävän selkeää näyttöä; jos kohde halutaan joka tapauksessa tutkia sen alkuperän ja iän selvittämiseksi, on asia tietenkin toinen. Puolakan röykkiön kohdalla voitaneen sanoa niin, että oli joka tapauksessa hyvä, että sen kohdalla tehtiin koekaivaus, joka selvitti sen funktion; mahdollinen jatkotutkimus voidaan nyt tehdä selkeistä lähtökohdista käsin.

Kaivaus ja sen tulokset

Puolakan röykkiön kaivaus aloitettiin kesäkuun ensimmäisenä päivänä 1994. Aluksi poistettiin röykkiötä peittänyt jäkälä ja sammal, joka oli erikoisen vahvaa, osin turpeensekaista röykkiön reunoilla. Tällöin kävi ilmi jo edellä mainittu seikka, se että uloimmassa kiveyksessä oli muutama paasimainen lohkokivi (valok. 4). Ulointa kiveystä puhdistettaessa löytyi myös yhden kiven pinnalta sammaleen alta puoli-pyöreä päässä leventyvä kulumaura, joka ei voinut olla muuta kuin metallilaakerin ns. pesä (valok. 6). Jo tässä vaiheessa näytti ilmeiseltä, että kyseessä on historiallisen ajan rakennelma mutta mikä, sitä ei voitu vielä sanoa. Lisävalaisua asiaan saatiin röykkiön keskeltä löytyvistä isoista kyläsepän takomista nauloista ja lahosta puusta, joka näytti oleva hirrestä peräisin. Todennäköisimmältä vaihtoehdolta alkoi näyttää se, että kyseessä voisi olla jonkinlainen tuulimyllyn pohja. Paikkakuntalaiset, etenkin Huhdasjärven kylä historiaa tutkinut ja siitä historiikin laatinut kylätoimikunnan puheenjohtaja Seppo Kammonen, huomauttivat tällöin, että vanhat tuulimyllyn paikat ja pohjat ovat toki hyvin perimätiedon tallettamia mutta tämän mäen kohdalla ei ole ko. asiasta pienintäkään vihjettä. Onkin totta, että esim. 1700-luvun lopussa laaditussa "Kuninkaan kartastossa" (SKS) ole mitään merkkiä tai mainintaa siitä, että ko. paikalla olisi ollut tuulimylly.

Tässä vaiheessa näytti ilmeiseltä, että kaivausta on syytä jatkaa vain sen verran, että latomuksen funktio saadaan varmuudella selville. Näin ollen luovuttiin tavanomaisesta koko röykkiön pintakartan piirtämisestä ja päätettiin avata vain röykkiön keskikohta lisäinformaation toivossa. Ilmeni, että sekalaisen täytekiveyksen alla oli osittain laakamaisista kivistä tehtyä hieman ristikkäistä struktuuria, jonka tarkoitus saattoi olla tasaisen ja pitävän pohjan luominen jollekin rakennelmalle. Kiveystä poistettaessa löytyi sen alta melko tarkalleen röykkiön keskipisteen kohdalta eräänlaisen "kaivomaisen" aukon sisältä pätkä pystysuoraan asetettua lahonnutta tukkia, jonka yläreunassa oli leveä hahlo (valok. 7). Tukin paksuus oli 40 cm, korkeus 42 cm, tasaleveän hahlon leveys 19 cm, korkeus 21 cm. Tukki oli asetettu vaakasuoran laakakiven päälle ja se oli asetettu tarkalleen pystysuoraan tukin pohjan ja laakakiven väliin työnnettyillä pienillä kiviliuskoilla.

Em. tukinosan löytyminen selvitti lopullisesti Puolakan tasapintaisen röykkiön tarkoituksen. Kyseessä on aivan ilmeisesti varvasmyllyn pohja, sen kartiomaisen ristikkojalan tukikiveys, jonka keskellä oli vielä jäljellä napatukin, pystypatsaan alapää hahloineen; hahlossa on il-

meisesti sijainnut myllyn kääntämiseen tarvittava häntäpuu. Mylly on ilmeisesti palanut jossain vaiheessa, sillä ojamaisen syvennyksen pohjalta tavattiin paikoin hiiltä. On myös mahdollista, että myllyn puuosat on purettu ja viety pois ja vain muutama tukki on jäänyt paikalle jättäen jälkeensä lahonnutta puuta röykkiön pinnalle.

Varvas- eli jalkamylly on saapunut Lounais-Suomeen ennen keskiajan loppua ja levinnyt nopeasti maahamme. On näin ollen mahdollista, että Puolakan mylly on vanhin kymenlaaksolainen myllynpohja ja yksi vanhimpia säilyneitä myllynpohjia maassamme yleensäkin. Napatukin alapää otettiin talteen ja tuotiin maakuntamuseoon mahdollisia myöhempiä tutkimuksia varten; siitä on mahdollista tehdä esim. dendrokrologinen ajoitus, joka voisi selvittää ainakin myllyn käytön viimeisintä vaihetta.

Röykkiön keskiosa entisöitiin ja sen keskelle rekonstruoitiin "kaivomainen" tila, jonne sijoitettiin Huhdasjärven kylätoimikunnan sponsoima (Erkki Siltasen rakentama) alkuperäisen kaltainen napatukin replika. Tällä tavoin kolme päivää kestäneen koekaivauksen avulla saatu informaatio tehtiin näkyväksi ja parannettiin röykkiön nähtävyyksensä. Muu röykkiö jätettiin koskemattomaksi mahdollista vastaista kansatieteellis-historiallista tutkimusta varten. Puolakan röykkiö on poistettava arkeologisen osaston muinaisjäännösrekisteristä (Jaala 6), jossa se nimetty kysymysmerkillä varustetuksi rautakautiseksi röykkiöhaudaksi ja siirrettävä hist. ajan kohteiden luettelo.

Kotkassa 31.3.1995

Timo Miettinen
amanuenssi

Kymenlaakson maakuntamuseo

1. Puolakan latomus sijaitsee kallioisen mäen laella kolmen kallionnyppylän välisellä tasanteella. Kuva etelästä.

2. Pyöreä rökkiötyyppinen latomus kuvattuna idästä. Taustalla puiden takana Alasenjärvi.

3. Latomuksen keskitse kulki kaakosta luoteeseen oja-mainen syvennys. Toinen muinaishaudoille vieras piirre oli rökkiön tasapintaisuus. Kuva etelästä.

4. Puolakan latomus kokonaan puhdistettuna sammaleesta ja jäkälästä. Röykkiön länsireunalla olevat kookkaat laakamaiset lohkokivet ovat paljastuneet.
Kuva länsiluoteesta.

5. Latomuksen keskiosan kaivaustutkimus käynnissä. Latomusta reunustavat suuret laakakivet näkyvillä etualalla.
Kuva lounaasta.

6. Latomuksen itäreunassa olevan kiven pinnasta löykykulumaura, joka on ilmeisesti metallilaakerin pesä. Kiven päällä myös latomuksesta löydettyjä maasepän tekemiä nauloja.

7. Latomuksen keskeltä löytyi vaakasuoraan asetetun laakakiven päällä oleva tukin pätkä, jonka keskellä on hahlo. Kyseessä on ilmeisesti varvasmyllyn napatukin alapää; hahlossa on sijainnut myllyn kääntämiseen tarvittava häntäpuu.
Kuva lounaasta.